

Дата: 02.11.2023

Урок № 16

Тема: ПАСИВНІ КОНСТРУКЦІЇ З ДІЄСЛОВАМИ НА –СЯ
СИНТАКСИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ З ФОРМОЮ НА -НО, -ТОСинтаксичні конструкції з формами на **-но, -то**

В українській мові широкоживані пасивні конструкції, у яких присудок виражений безособовими формами на **-но, -то**: *Шаблю вбито з рук. Нарешті названо ім'я переможця.* У таких реченнях немає вказівки на виконавця, а зосереджено увагу на результаті дії чи її наслідках. Ці синтаксичні конструкції поширені в усіх мовних стилях — від наукового й офіційно-ділового до художнього й розмовно-побутового: *Рішення ухвалено одногласно* або:

*Ой у полі жито копитами збито.
Під білою березою козаченька вбито.
Ой убито, вбито, затягнуто в жито,
Червоною китайкою личенько накрито.*

Не потрібно вживати безособові форми на **-но, -то**, коли за логікою не може бути діяча: *Дике поле встелено ромашками.* Аж ніяк не *встелено*, а *встелене*, бо ніхто не міг застелити дике поле ромашками. У реченні з народної пісні можна домислити виконавця дії: жито збили коні, козаченька вбили вороги і т. д.

Хоча діяча й можна домислити в безособових конструкціях на **-но, -то**, проте вводити його тут у формі іменника чи займенника в орудному відмінку є грубим порушенням: *Іспит складено студентом.* Форма орудного відмінка можлива, якщо нею позначено знаряддя дії: *Лист написано олівцем.*

Уживання пасивних дієприкметників у ролі присудка хоч і не є порушенням, але бажано таких конструкцій уникати. Порівняйте:

НЕ ВЖИВАЄМО	УЖИВАЄМО
Ці слова <u>вимовлені</u> тихо. Книжка <u>підписана</u> автором.	Ці слова <u>вимовлено</u> тихо. Книжку <u>підписано</u> .

СИНТАКСИЧНА НОРМА

Сіме речення правої колонки звучать природно, по-українськи. Пасивні дієприкметники здебільшого вживають у ролі означення: *Вимовлені слова зігріли своїм теплом. Мені подарували книжку, підписану її автором.*

Безособові форми на **-но, -то** вживають замість пасивних дієприкметників, коли треба наголосити не на ознаці, а на дії. Наприклад, у реченні *Ухвала прийнята одногласно* дієприкметник потрібно замінити на безособову форму *прийнято*: *Ухвалу прийнято одногласно.* А в реченні *Хлопці зморені довгою дорогою* таку заміну робити не можна.

Пасивні конструкції з дієсловами на **-ся**

Для зображення природного явища або стану істоти використовують пасивні конструкції з дієсловами на **-ся** (дієслово на **-ся** + іменник в орудному відмінку): *Очі налилися кров'ю. Криниця заповнилася водою. Небо затяглося хмарами.*

Порушенням мовної норми є пасивні конструкції з дієсловами на **-ся**, у яких назва особи, що виконує дію, має форму орудного відмінка, а назва предмета, на який ця дія спрямована, — називного: *Учнями пишуться твори. Депутатами приймаються закони.* Присудок *підкреслюється* двома рисками. Епітети *використовуються* в художніх текстах. Наведені речення стануть логічними, якщо зробити акцент на ролі діяча: *Учні пишуть твори. Депутати приймають закони.* Або можна вжити форму без **-ся**: *Присудок підкреслюють двома рисками. Епітети використовують у художніх текстах.*

Особливістю української мови є те, що в центрі уваги завжди перебуває особистість, а не процес. Якщо російською *дело рассматривается, вопрос обсуждается*, то українською — *розглядають справу, обговорюють питання*.

Робота з картками.**КАРТКА 1**

Відредагуйте конструкції з дієсловами пасивного стану, замінивши їх на активні дієслівні конструкції.

1. З метою ознайомлення з предметом учителями використовуються різні прийоми і методи. 2. Пропонований збірник диктантів укладається мовознавцями за тематичним принципом. 3. Зміст тексту для переказу сприймається учнями по-різному. 4. Глибокий підтекст новели не сприймається школярами зразу й потребує значної уваги.

КАРТКА 2

Відредагуйте конструкції з дієсловами пасивного стану, замінивши їх на активні дієслівні конструкції.

1. Здебільшого у школі застосовується читання тексту вчителями. 2. Учителями пропонується теоретичний матеріал учням. 3. Після первинного прослуховування тексту вчителем даються поради учням. 4. Написане звіряється учнями з надрукованим. 5. До творчого переказу завдання укладаються вчителями.

КАРТКА 3

Відредагуйте конструкції з дієсловами пасивного стану, замінивши їх на активні дієслівні конструкції.

1. До деяких текстів філологами подаються варіанти таких завдань, серед яких є можливість вибрати. 2. У цих матеріалах записуються учнями слова і вирази до первинного тексту. 3. Низький рівень навчальних досягнень пояснюється випускниками великою завантаженістю. 4. Під час повторного слухання учнями тексту переказу уточнюється правильність запам'ятовування послідовності.

КАРТКА 4

Відредагуйте конструкції з дієсловами пасивного стану, замінивши їх на активні дієслівні конструкції.

1. Творче завдання до переказу оформляється учнем у вигляді нового тексту.
2. Авторами використовуються різноманітні виражальні прийоми в текстах.
3. У рефераті наводяться приклади вживання кольороназв В. Свідзінським.
4. Цей «Збірник текстів для переказів із творчими завданнями» пропонується лінгвістами для письмового випускного екзамену з української мови на атестат про середню освіту.
5. У роботі рецензентами виділяються біографічний та історико-культурний методи дослідження.

Тренувальні вправи.

1. Запишіть правильно речення з формами на *-но*, *-то*. Поясніть неправомірність уживання із цими формами орудного відмінка зі значенням виконавця дії.

1. Кращі статті надруковано нами у журналі «Дивослово». 2. Приватними підприємцями відкрито нові інтернет-магазини. 3. Вченими досліджено місця залягання корисних копалин на території України. 4. Будівельниками відреставровано метрополітен. 5. Дослідниками добуто проби води з морського дна. 6. Випускниками здобуто нові знання з ораторського мистецтва. 7. Нами розроблено нові родовища нафти і газу у Прикарпатті. 8. На основі проаналізованого матеріалу нами було визначено вживання складних речень у текстах художнього стилю.

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

y.levchuk2976@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку